

Pradžia>Šeimos teisė ir paveldėjimas>Tėvų pareigos: vaiko globa ir bendravimo teisės**Tėvų pareigos: vaiko globa ir bendravimo teisės**

Čekija

1 Ką iš tikrųjų reiškia teisinė sąvoka „tėvų atsakomybė“? Kokios yra asmens, turinčio tėvų atsakomybę, teisės ir pareigos?

Sąvoka „tėvų pareigos“ yra nustatyta Civiliniame kodekse (įstatymas Nr. 89/2012). Ši sąvoka apima tėvų teisių ir pareigų visumą, kurią sudaro: vaiko priežiūra, įskaitant visų pirma jo sveikatą ir fizinį, emocinį, protinį ir moralinį vystymąsi, vaiko apsauga,

asmeninis bendravimas su vaiku,
vaiko auklėjimo ir ugdymo užtikrinimas,
vaiko gyvenamosios vietos nustatymas,
atstovavimas vaikui ir jo turto valdymas.

Tėvų pareigos atsiranda gimus vaikui ir pasibaigia vaikui tapus visiškai veiksniam. Tėvų pareigų galiojimo trukmę ir taikymo sritį gali pakeisti tik teismas. Tėvų pareigas tėvai vykdo atsižvelgdami į vaiko interesus. Prieš priimdami sprendimą, darantį poveikį vaiko interesams, tėvai pateikia vaikui visą informaciją, kurios reikia, kad jis galėtų susidaryti savo nuomonę atitinkamu klausimu ir išsakyti ją savo tėvams; ši nuostata netaikoma, jeigu vaikas arba negali tinkamai priimti informacijos, arba negali susidaryti savo nuomonės, arba negali jos išsakyti savo tėvams. Tėvai ypatingą dėmesį skiria vaiko nuomonei ir, priimdami sprendimą, atsižvelgia į ją. Su vaiko asmeniu susijusias tėvų pareigas tėvai vykdo vaiko išsivystymo lygį atitinkančiu būdu ir apimtimi. Jeigu tėvai priima sprendimą dėl vaiko išsilavinimo arba darbo, jie atsižvelgia į jo nuomonę, gebėjimus ir gabumus.

Iki vaikas tampa veiksnius, jo tėvai turi teisę vadovauti vaikui ir šiuo tikslu taikyti jo vystymosi gebėjimus atitinkančias auklėjimo priemones, įskaitant ribojimus, kuriais siekiama apsaugoti vaiko moralinius įsitikinimus, sveikatą ir teises, taip pat kitų asmenų teises ir viešąją tvarką. Vaikas privalo paisyti šių priemonių. Gali būti naudojamos tik tokios formos ir apimtys auklėjimo priemonės, kurios yra tinkamos atsižvelgiant į aplinkybes, nekelti pavojaus vaiko sveikatai ar vystymuisi ir nepažeidžia vaiko orumo.

Manoma, kad visi nepilnamečiai, kurie nėra visiškai veiksnius, gali atlikti teisinius veiksmus, atitinkančius jų bendraamžių protinę ir valios brandą. Tėvai turi pareigą ir teisę atstovauti vaikui teismo byloje, kuriose vaikas neturi procesinio veiksnio. Tėvai vaikui atstovauja kartu, tačiau kiekvienas iš tėvų gali veikti atskirai; jeigu vienas iš tėvų, spręsdamas vaiko ir sąžiningos trečiosios šalies klausimą, veikia savarankiškai, laikoma, kad jis veikia su kito iš tėvų sutikimu. Tėvas (motina) negali atstovauti vaikui, jeigu dėl to tarp jo (jos) ir vaiko arba tarp tų pačių tėvų vaikų galėtų kilti interesų konfliktas. Tokiais atvejais teismas paskiria vaiko globėją. Jeigu tėvai negali susitarti dėl to, kuris iš jų turėtų atstovauti vaikui teismo byloje, teismas vieno iš tėvų prašymu nusprendžia, kuris iš tėvų vaiko vardu veiks kaip jo teisinis atstovas ir kokiais klausimais.

Tėvai turi pareigą ir teisę valdyti vaiko turtą, visų pirma tinkamai jį administruoti. Jie privalo saugiai tvarkyti lėšas, kurios gali būti laikomos nereikalingomis siekiant padengti su vaiko turtu susijusias išlaidas. Teismo byloje, susijusioje su atskiromis vaiko turto dalimis, tėvai veikia kaip jo atstovai; tėvas (motina) negali atstovauti vaikui, jeigu dėl to tarp jo (jos) ir vaiko arba tarp tų pačių tėvų vaikų galėtų kilti interesų konfliktas. Tokiu atveju teismas paskiria vaiko globėją. Jeigu tėvas (motina) pažeidžia pareigą tinkamai rūpintis vaiko turtu, jis (ji) solidariai kompensuoja vaiko patirtus nuostolius. Jeigu tėvai nesutaria esminiais vaiko turto valdymo klausimais, teismas tokius klausimus išsprendžia vieno iš tėvų prašymu. Kad atliktų teisinius veiksmus, susijusius su vaiko turimu arba būsimu turtu arba atskiromis tokio turto dalimis, tėvai turi gauti teismo pritarimą, išskyrus atvejus, kai tai yra įprasti klausimai arba net ir išimtiniai, tačiau su nereikšmingomis turto vertėmis susiję klausimai.

2 Kaip paprastai nustatoma, kam priklauso tėvų atsakomybė už vaiką?

Tėvų pareigų vykdymas yra abiejų tėvų prievolė. Kiekvienas iš tėvų turi vykdyti šią prievolę, nebent jiems panaikinamos tėvų pareigos. Nesvarbu, ar vaiko tėvai yra susituokę, ar ne ir ar vaikas yra santuokinis, ar nesantuokinis.

Tėvai tėvų pareigas vykdo abipusiu sutarimu. Jeigu delsiant priimti sprendimą su vaiku susijusiu klausimu galėtų kilti pavojus, vienas iš tėvų gali savarankiškai priimti sprendimą arba duoti savo sutikimą; tačiau jis privalo nedelsdamas informuoti kitą iš tėvų apie susidariusią padėtį. Jeigu vienas iš tėvų, spręsdamas vaiko ir sąžiningos trečiosios šalies santykių klausimą, veikia savarankiškai, laikoma, kad jis veikia su kito iš tėvų sutikimu. Jeigu tėvai nesutaria vaikui svarbiu klausimu, visų pirma susijusiu su jo interesais, teismas klausimą išsprendžia vieno iš tėvų prašymu; ši taisyklė taip pat taikoma, jeigu tėvas (motina), priimdamas (-a) sprendimą vaikui svarbiu klausimu, nesitaria su kito iš tėvų. Laikoma, kad svarbūs klausimai visų pirma yra susiję su gyvenamosios vietos nustatymu ir vaiko išsilavinimo ar darbo parinkimu, tačiau tokiais klausimais netaikomos įprastos medicininės ir panašios procedūros.

Teismas gali nuspręsti sustabdyti tėvų pareigų vykdymą, jeigu tėvai savo pareigų negali vykdyti dėl sudėtingų aplinkybių ir jeigu galima manyti, kad tai yra būtina siekiant apsaugoti vaiko interesus. Jeigu tėvas (motina) nevykdo savo pareigų tinkamai, o atsižvelgiant į vaiko interesus tai yra nepateisinama, teismas gali apriboti tėvų pareigas arba jų vykdymą ir kartu nustatyti tokio ribojimo taikymo sritį. Jeigu tėvas (motina) piktnaudžiauja savo pareigomis arba jų vykdymu ir (arba) nepaiso savo pareigų arba jas vykdo labai aplaidžiai, teismas gali panaikinti tėvų pareigas. Jeigu tėvas (motina) padaro tyčinį nusikaltimą savo vaikui arba jeigu tėvas (motina) panaudoja savo vaiką, kuriam netaikoma baudžiamoji atsakomybė, darydamas (-a) nusikaltimą, teismas visų pirma įvertina, ar yra priežasčių panaikinti tėvų pareigas.

Jeigu vienas iš tėvų yra miręs arba nežinomas arba jeigu vienas iš tėvų neturi tėvų pareigų arba jų vykdymas yra sustabdytas, tėvų pareigas vykdo kitas iš tėvų; ši taisyklė taip pat taikoma, jeigu vieno iš tėvų pareigos arba jų vykdymas yra apribotas. Jeigu nė vienas iš tėvų neturi visų tėvų pareigų, jeigu abiejų tėvų pareigų vykdymas yra sustabdytas ir (arba) jeigu tėvų pareigoms kuri nors iš nurodytų aplinkybių daro skirtingą poveikį, teismas paskiria vaiko globėją, kuriam suteikiamos tėvų teisės ir pareigos arba kuris šias pareigas ir teises vykdo vietoj tėvų. Jeigu tėvų pareigos arba jų vykdymas yra apribotas, teismas paskiria vaiko globėją.

Jeigu vaikas įvaikinamas, iš tėvų pareigų kylančios teisės ir pareigos perduodamos įvaikintojui teismo sprendimo dėl įvaikinimo įsiteisėjimo momentu.

3 Ar gali būti tėvų atsakomybė paskirta kitam asmeniui, jeigu tėvai negali arba nenori vykdyti pareigų savo vaikams?

Jeigu teismas nusprendžia apriboti tėvo (motinos) veiksnumą, jis taip pat išsprendžia jo (jos) tėvų pareigų klausimą. Nepilnamečio, kuris yra tėvas (motina), tačiau dar netapo visiškai veiksnius arba nebuvo pripažintas visiškai veiksniu ar neįgijo tokio veiksnio dėl santuokos sudarymo, tėvų pareigų vykdymas sustabdomas, iki jis tampa visiškai veiksnius; ši taisyklė netaikoma su vaiko globa susijusių pareigų ir teisių vykdymui, nebent teismas, atsižvelgdamas į tėvo

(motinos) asmenį, nusprendžia, kad šios pareigos ir teisės vykdymas turi būti sustabdytas, iki tėvas (motina) taps visiškai veiksnus (-ia). Tėvo (motinos), kurio (-ios) veiksnumas šioje srityje apribotas, tėvų pareigų vykdymas sustabdomas veiksnumo apribojimo laikotarpiu, nebent teismas, atsižvelgdamas į tėvo (motinos) asmenį, nusprendžia, kad tėvas (motina) toliau vykdytų savo pareigą ir teisę globoti vaiką ir asmeniškai su juo bendrauti.

Jeigu nėra abiejų tėvų, kurie turėtų visapusiškai vykdyti tėvų pareigas savo vaikui, teismas paskiria vaiko globėją. Globėjas iš esmės turi visas vaiko tėvo (motinos) pareigas, tačiau neturi pareigos remti ir išlaikyti vaiką. Išimtiniais atvejais įvairios pareigos ir teisės, atsižvelgiant į globėjo asmenį arba vaiko padėtį, taip pat į priežastis, dėl kurių tėvai neturi visų pareigų ir teisių, gali būti nustatomos kitu būdu. Globėjas turi būti visiškai veiksnus, o jo gyvenimo būdas turi būti toks, kad būtų užtikrintas jo gebėjimas tinkamai vykdyti savo pareigas. Teismas globėjais taip pat gali paskirti du asmenis, kurie paprastai būna susituokę. Jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams, teismas globėju paskiria tėvo (motinos) nurodytą asmenį. Priešingu atveju teismas globėju paskiria giminaitį arba vaiko šeimai artimą asmenį, nebent tėvas (motina) aiškiai nepritaria tokio asmens paskyrimui. Jeigu tokio asmens nėra, teismas globėju paskiria kitą tinkamą asmenį. Jeigu vaiko globėju negalima paskirti jokio fizinio asmens, teismas paskiria už socialinę ir teisinę vaikų apsaugą atsakingą instituciją, kuri globėjo pareigas vykdo, iki teismas paskiria kitą vaiko globėją arba iki globėjas prisiima savo pareigas. Globėją prižiūri teismas. Globėjas globos pradžioje ir jai pasibaigus sudaro turto apyrašą. Jis reguliariai teikia teismui ataskaitas apie vaiką, jo vystymąsi ir atsiskaito už turto valdymą. Kiekvieną globėjo sprendimą, susijusį su kitais nei įprasti klausimai, turi patvirtinti teismas.

Kita galimybė – vaiko patikėjimas globoti šeimai. Globojimas šeimoje yra susijęs su asmenine kito asmens vaiko priežiūra; tačiau ji nereiškia, kad į kitą vaiką bus žiūrima kaip į savo, kaip būna įvaikinimo atveju. Augindamas vaiką, globojantis tėvas (motina) tėvų pareigas ir teises vykdo tiek, kiek tai yra pagrįsta. Jis (ji) turi pareigą ir teisę spręsti tik kasdienes su vaiku susijusias klausimus, atstovauti vaikui sprendžiant šiuos klausimus ir valdyti jo turta; jis (ji) privalo informuoti vaiko tėvus apie vaikiui svarbius klausimus. Jeigu to reikia dėl susiklosčiusių aplinkybių, teismas nustato papildomas globojančio tėvo (motinos) pareigas ir teises. Vaiko tėvai išlaiko iš jų tėvų pareigų kylančias pareigas ir teises, įskaitant teisę asmeniškai ir reguliariai bendrauti su vaiku ir teisę gauti informaciją apie vaiką, išskyrus pareigas ir teises, kurios pagal įstatymą suteikiamos globojančiam tėvui (motinai), nebent teismas, išnagrinėjęs pagrįstas priežastis, nusprendžia kitaip. Globojantis (-i) tėvas (motina) neturi pareigos remti ir išlaikyti vaiką.

Globojantis (-i) tėvas (motina) privalo užtikrinti tinkamą globą, gyventi Čekijos teritorijoje ir sutikti su jam (jai) patikėta vaiko globojimo pareiga. Paprastai tai yra giminaitis, tačiau juo taip pat gali būti kitas asmuo, kuriam socialinės ir teisinės vaiko apsaugos institucija perdavė globoti vaiką (šiuo tikslu apygardos teismas tvarko pareiškėjus, kurie yra tinkami tapti globojančiais tėvais, sąrašą). Teismas gali perduoti vaiką globoti šeimoje laikinai (pvz., kol tėvas (motina) gydomas (-a) gydymo įstaigoje), taip pat neapibrėžtam laikotarpiui. Todėl globa šeimoje gali padėti išspręsti šeimos krizę arba užtikrinti globą alternatyvioje šeimos aplinkoje. Siekiant sumažinti institucijoms arba institucijų tipo įstaigoms perduodamų vaikų skaičių, pirmenybė, palyginti su institucine globa, teikiama globai šeimoje. Globojantis tėvas (motina) gauna valstybines globojimo šeimoje išmokas (pvz., išmoką vaiko poreikiams patenkinti, išmoką pasibaigus globai šeimoje, globojančio (-ios) tėvo (motinos) atlyginimą ir pan.).

Be to, Civiliniame kodekse reglamentuojamas kito asmens globojamo vaiko institutas, kai nė vienas iš tėvų arba globėjas negali asmeniškai globoti vaiko.

Tokia globa nėra globos šeimoje alternatyva arba būtinoji globa prieš įvaikinimą. Pirmenybė teikiama jai, o ne vaiko globai institucijoje. Globėjas privalo užtikrinti tinkamą globą, gyventi Čekijos teritorijoje ir sutikti su pareiga asmeniškai globoti vaiką. Globėjo pareigas ir teises nustato teismas; priešingu atveju atitinkamai taikomi teisės aktai, kuriais reglamentuojama globa šeimoje.

Tėvai, kaip teisiniai atstovai, gali – siekdami tvarkyti vaiko reikalus, išskyrus atvejus, kai tai yra asmeniniai reikalai, – pasirašyti susitarimą dėl specialisto arba, pvz., kito tinkamo asmens atstovavimo. Jeigu vaikas pasirašo atstovavimo susitarimą, tai neturi jokios įtakos tėvų, kaip vaiko atstovų, teisiniams atstovavimui. Jeigu teisiniai ir sutartyje nurodyti atstovai negali susitarti, teismas klausimą išsprendžia atsižvelgdamas į vaiko interesus.

Jeigu vaiko auklėjimui arba jo fizinei, protinei ar psichinei būklei ir (arba) tinkamam jo vystymuisi kyla pavojus arba yra taip sutrikdomi, kad tampa nepalankūs vaiko interesams, ir (arba) jeigu dėl rimtų priežasčių tėvai negali užtikrinti jo auklėjimo, teismas, kaip būtinąją priemonę, gali liepti perduoti jį institucijai globai. Teismas taip elgsis visų pirma tais atvejais, kai ankstesnės priemonės nepadėjo pagerinti vaiko padėties. Tokios priemonės taikymo laikotarpiu teismas visada svarsto, ar tinka teikti pirmenybę vaiko perdavimui fizinio asmens globai. Institucinė globa gali būti nustatoma ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui, kuris (pakartotinai) gali būti pratęsiamas, jeigu galioja paskyrimo institucinei globai (visada ne ilgesniam nei trejų metų laikotarpiui) priežastys. Jeigu priežasčių, dėl kurių vaikas buvo paskirtas institucinei globai, nelieka arba jeigu galima nustatyti kitokią nei institucinė vaiko globą, teismas nedelsdamas panaikina institucinę globą ir kartu, atsižvelgdamas į aplinkybes, nusprendžia, kam toliau vaikas bus perduotas globoti.

4 Jeigu tėvai nutraukia santuoką arba išsiskiria, kaip išsprendžiamas tėvų atsakomybės nustatymo atelyje klausimas?

Sprendimas dėl vaiko globos yra esminė sąlyga, kurią turi aptarti santuoką nutraukiantys tėvai. Priimdamas sprendimą teismas išnagrinėja vaiko interesus; teismas nukrypsta nuo bendro tėvų pritarimo, jeigu to reikia atsižvelgiant į vaiko interesus. Teismas gali nustatyti, kad vaiką globos vienas iš tėvų, kad tėvai globos jį pakaitomis arba bendrai; teismas taip pat gali nustatyti, kad vaiką globos kitas asmuo, o ne jo tėvai, jeigu to reikia atsižvelgiant į vaiko interesus. Teismas atsižvelgia į vaiko asmenybę, visų pirma jo gabumus ir gebėjimus, susijusius su vystymosi galimybėmis, ir tėvų gyvenimo būdą, taip pat vaiko emocinę brandą ir kilmę, kiekvieno iš tėvų gebėjimą ugdyti vaiką, esamą ir numatomą auklėjimo aplinkos, kurioje vaikas turėtų gyventi, stabilumą ir vaiko emocinius ryšius su savo broliais ar seserimis, seneliais ar kitais giminaičiais ir giminystės ryšiais nesusijusiais asmenimis. Teismas visada atsižvelgia į tai, kuris iš tėvų tinkamai iki šiol globojo vaiką ir deramai paisė jo emocinių, protinių ir moralinio lavinimo poreikių, taip pat į tai, kuris iš tėvų suteikia vaikui geresnes sveiko ir sėkmingo vystymosi galimybes. Teismas taip pat daug dėmesio skiria vaiko teisei į tai, kad jį globotų ir su juo reguliariai asmeniškai bendrautų abu tėvai, kito iš tėvų, su kuriuo vaikas negyvens, teisei reguliariai gauti informaciją apie vaiką, be to, teismas taip pat atsižvelgia į vieno iš tėvų gebėjimą susitarti dėl vaiko auginimo su kitu iš tėvų. Teismas taip pat gali nuspręsti patvirtinti tėvų susitarimą, nebent akivaizdu, kad nustatyta tėvų pareigų vykdymo tvarka neatitinka vaiko interesų.

Jeigu visiško veiksnumo neturinčio nepilnamečio tėvai gyvena atskirai ir jeigu jie negali susitarti dėl tokio vaiko globos tvarkos, teismas šį klausimą išsprendžia savo iniciatyva. Teismas vadovaujasi panašiomis sprendimų dėl vaiko globos priėmimo taisyklėmis, kurios taikomos nutraukiant vaiko tėvų santuoką.

Vaiką globojantis vienas iš tėvų kartu su kitu iš tėvų sprendžia, kaip vienas iš tėvų, kuris negloboja vaiko, bendraus su vaiku. Jeigu tėvai negali susitarti arba to reikia atsižvelgiant į vaiko auklėjimo interesus ir šeimos ryšius, teismas nustato tėvo (motinos) ir vaiko bendravimo tvarką. Pagrįstais atvejais teismas gali nustatyti tėvo (motinos) ir vaiko bendravimo vietą. Jeigu to reikia atsižvelgiant į vaiko interesus, teismas apriboja tėvo (motinos) teisę asmeniškai bendrauti su vaiku ir (arba) apskritai uždraudžia bendrauti su vaiku.

Pasikeitus aplinkybėms, teismas net ir savo iniciatyva pakeičia sprendimą dėl su tėvų pareigomis susijusių pareigų ir teisių vykdymo.

5 Jeigu tėvai sudaro sutartį dėl tėvų atsakomybės, kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis, kad sutartis būtų teisiškai įpareigojanti?

Jeigu tėvai nutraukia santuoką, jų susitarime dėl tėvų pareigų vykdymo tvarkos turi būti nustatyta, kaip kiekvienas iš tėvų globos vaiką po santuokos nutraukimo. Šiame susitarime tėvai taip pat gali susitarti dėl tėvų ir vaiko bendravimo tvarkos. Tokiam susitarimui turi pritarti teismas, kuris patvirtina tėvų susitarimą, nebent akivaizdu, kad nustatyta tėvų pareigų vykdymo tvarka neatitinka vaiko interesų. Ši taisyklė taip pat taikoma tėvų tarpusavio susitarimui, jeigu vaiko tėvai gyvena atskirai.

6 Jeigu tėvai negali susitarti dėl tėvų atsakomybės, kokios alternatyvios priemonės padeda šį konfliktą išspręsti nesikreipiant į teismą?

Siekdamas apsaugoti vaiko interesus, teismas, nagrinėdamas nepilnamečio globos bylą, padeda tėvams rasti taikų sprendimą. Teismas gali įpareigoti tėvus ne ilgiau nei 3 mėnesius dalyvauti neteisminiuose taikinimo ar tarpininkavimo posėdžiuose arba šeimos terapijos seansuose arba gali įpareigoti juos susitikti su pedopsichologijos specialistu.

Taip pat yra galimybė pasinaudoti vadinamųjų santuokos ir šeimos konsultavimo centrų paslaugomis, kuriuose pagalbą teikia kvalifikuoti psichologai ir socialiniai darbuotojai.

Be to, vaikų socialinės ir teisinės apsaugos institucija gali atkalbėti vieną iš tėvų, kuris nepaiso vaiko arba kito iš tėvų teisių (pvz., globos, reguliaraus bendravimo), nuo tokio elgesio arba supažindinti su teisės aktais ir jo (jos) elgesio pasekmėmis. Vaikų socialinės ir teisinės apsaugos institucija taip pat gali įpareigoti tėvus naudotis specialisto konsultacija, jeigu tėvai be specialisto konsultacijos negali išspręsti su vaiko auginimu susijusių problemų, visų pirma kilus ginčams dėl vaiko auklėjimo arba lankymo teisių pakeitimo.

7 Jeigu tėvai kreipiasi į teismą, kokius su vaiku susijusius klausimus gali išspręsti teisėjas?

Laikydamasis nustatytą sąlygų, teismas tėvų prašymu visų pirma gali priimti sprendimą dėl šių su tėvų ir vaikų santykiais susijusių klausimų:

asmeninio pobūdžio teisių (pvz., teisė suteikti vaikui vardą ir pavardę arba teisė duoti sutikimą įvaikinti vaiką);

vaiko globos ir bendravimo su vaiku tvarkos;

alternatyvių vaiko globos formų (pvz., globa, kito asmens globa, globa šeimoje, institucinė globa);

išlaikymo ir paramos pareigų;

atstovavimo ir vaiko turto valdymo, leidimo vaikui atlikti teisinius veiksmus;

vaikui svarbių klausimų, dėl kurių tėvai negali susitarti (laikoma, kad svarbūs klausimai visų pirma yra susiję su gyvenamosios vietos nustatymu ir vaiko išsilavinimo ar darbo parinkimu, tačiau tokiais klausimais nelaikomos įprastos medicininės ir panašios procedūros).

Dažniausiai teismas nusprendžia, kuriam asmeniui bus perduota vaiko globa, taip pat tikėtina, kad teismas išspręs bendravimo su vaiku tvarkos ir jo išlaikymo bei paramos jam klausimus.

8 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa turi priklausyti tik vienam iš tėvų, ar tai reiškia, kad jis gali visus su vaiku susijusius klausimus spręsti nepasitaręs su antruoju iš tėvų?

Vaiko globa yra tik dalis su tėvų pareigomis susijusių pareigų ir teisių. Jeigu vienam iš tėvų, kuris negloboja vaiko, nebuvo atimtos tėvų pareigos ir jo tėvų pareigos nebuvo apribotos ar sustabdytos, jis toliau jas vykdo atsižvelgdamas į kitas tėvų pareigų sudedamąsias dalis ir nepraranda teisės spręsti vaikui svarbių klausimų. Tėvų pareigas tėvai vykdo abipusiu sutarimu, atsižvelgdami į vaiko interesus. Jeigu delsiant priimti sprendimą su vaiku susijusiu klausimu galėtų kilti pavojus, vienas iš tėvų gali savarankiškai priimti sprendimą arba duoti savo sutikimą; tačiau jis (ji) privalo nedelsdamas informuoti kitą iš tėvų apie susidariusią padėtį.

Jeigu tėvai nesutaria vaikui svarbiu klausimu, visų pirma susijusiu su jo interesais, teismas klausimą išsprędžia vieno iš tėvų prašymu; ši taisyklė taip pat taikoma, jeigu tėvas (motina), priimdamas (-a) sprendimą vaikui svarbiu klausimu, nesitaria su kitu iš tėvų. Vieno iš tėvų prašymu teismas taip pat išsprędžia klausimą, kai tėvai negali susitarti, kuris iš jų atstovaus vaikui teismo byloje arba sprendžiant svarbius su vaiko turto valdymu susijusius klausimus.

Tėvai privalo vienas kitam pateikti visą svarbią informaciją, susijusią su vaiku ir jo interesais.

9 Jeigu teismas nusprendžia, kad vaiko globa priklauso abiem tėvams, ką tai iš tikrųjų reiškia?

Civiliniame kodekse daromas skirtumas tarp vaiko perdavimo globoti vienam iš tėvų, pakaitinės globos ar bendros globos arba vaiko perdavimo globoti kitam asmeniui nei jo tėvai. Spręsdamas vaiko perdavimo globoti klausimą, teismas priima vaiko interesus atitinkantį sprendimą. Teismas gali panaikinti sprendimą dėl pakaitinės arba bendros globos, jeigu tėvai gali bendrauti ir bendradarbiauti.

Bendra globa (bendras auklėjimas)

Ši vaiko globos forma reiškia, kad konkretus sprendimas dėl vaiko perdavimo globoti vienam iš tėvų nepriimamas. Praktiškai tai reiškia, kad esant bendrai globai, vieno iš tėvų globa gali, pvz., užtikrinti vaiko ugdymo poreikius, o kito iš tėvų globa gali padėti užtikrinti sporto poreikių patenkinimą ir (arba) vienas iš tėvų daugiausia dėmesio skiria vaiko kalbos mokymui, o kitas – užklasinę vaiko veiklai. Abu tėvai bendrai rūpinasi vaiko sveikata ir materialiniais poreikiais (pvz., gamina valgi, tvarko namus, rūpinasi apranga ir pan.). Jeigu nustatoma bendra vaiko globa, būtina, kad su ja sutiktų abu tėvai.

Pakaitinė globa (pakaitinis auklėjimas)

Pakaitinė globa reiškia, kad vaiką aiškiai nustatytą laikotarpį globoja vienas iš tėvų. Teismas taip pat nustato, kokios teisės ir pareigos vykdomos šiais laikotarpiais.

10 Į kokį teismą reikia kreiptis, jeigu norima pateikti pareiškimą dėl tėvų atsakomybės? Kokių oficialių reikalavimų reikia laikytis ir kokie dokumentai turi būti pridedami prie pareiškimo?

Su tėvų pareigomis ir teisėmis susijęs prašymas turi būti pateikiamas apylinkės teismui (Prahoje – apylinkės teismui, Brno – savivaldybės teismui), kuris turi jurisdikciją pagal nepilnamečio gyvenamąją vietą, o jeigu jis neturi nuolatinio adreso, tuomet apylinkės teismui, kuris jurisdikciją turi pagal gyvenamąją vietą. Su nepilnamečiais susijusius klausimus teismas taip pat gali spręsti savo iniciatyva.

Prašymui keliami reikalavimai priklauso nuo prašymo rūšies. Tačiau visada būtina nurodyti dalyvių vardus, pavardes ir adresus arba dalyvių ir jų atstovų gimimo tapatybės numerius, trumpai aprašyti svarbiausias aplinkybes, nurodyti įrodymus, kuriais remiasi pareiškėjas, be to, iš prašymo turi būti aišku, ko pareiškėjas reikalauja ir kuriam teismui yra adresuotas prašymas.

Prie prašymo turi būti pridedami visi svarbūs dokumentai, susiję su atitinkamu klausimu, pvz., gimimo liudijimas, santuokos liudijimas, visi ankstesni teismo sprendimai, susiję su vaiku, ir pan. Prašymas turi būti pateikiamas popierine forma ir jo turi būti tiek kopijų, kad viena jų tektų teismui, o kiekvienas dalyvis prirėkus taip pat gautų po kopiją.

11 Kokia tvarka yra taikoma šiais atvejais? Ar galima pasinaudoti pagreitinoto proceso tvarka?

Teismas gali pradėti bylas, susijusias su nepilnamečio vaiko teismine globa, net jeigu nebuvo pateiktas prašymas.

Priimdamas preliminarų sprendimą, teismas, net prieš išspręsdamas bylą iš esmės, jeigu tai yra būtina nustatant laikiną bylos šalių santykių tvarką arba jeigu nuogaštaujama, kad gali būti trukdoma vykdyti teismo sprendimą, gali įpareigoti bylos šalį mokėti būtiną išlaikymą ir (arba) patikėti vaiko globą vienam iš tėvų arba teismo nurodytam asmeniui. Preliminarus sprendimas paprastai priimamas gavus prašymą, tačiau jeigu bylą nagrinėti iš esmės galima pradėti be prašymo (taigi ir bylą, susijusią su teismo globojamu nepilnamečiu), preliminarus sprendimas taip pat gali būti priimamas be prašymo. Teismas, kuris turi kompetenciją nagrinėti bylą, yra atsakingas už preliminarų sprendimo priėmimą, išskyrus atvejus, kai įstatyme nustatyta kitaip. Prašyme priimti preliminarų sprendimą turi būti pateikta Civilinio proceso kodekso (įstatymas Nr. 99/1963, iš dalies pakeistas) 42 straipsnio 4 dalyje ir 75 straipsnyje nurodyta informacija, visų pirma: informacija, susijusi su teismu, kuriam adresuotas prašymas; prašymą teikiančio asmens duomenys ir prašymo dalykas – tai reiškia, kad turi būti surašyti faktai, kuriais grindžiamas prašymas priimti tokį preliminarų sprendimą; tikslo, kurio siekiama teikiant prašymą, nurodymas – tai reiškia, kad turi būti nurodyta, kokio preliminarų sprendimo siekia pareiškėjas; aplinkybių, į kurias atsižvelgiant reikia laikinai sureguliuoti bylos šalių santykius, arba nuogaštavimų, kad gali būti trukdoma vykdyti teismo sprendimą, nurodymas, prašymo surašymo data ir pareiškėjo arba jo atstovo parašas. Prie prašymo turi būti pridėti pareiškėjo nurodyti dokumentai. Apskritai kalbant apie preliminarus sprendimus, pareiškėjas, siekdamas užtikrinti žalos arba nuostolių, kurie

atsirastų priėmus preliminarų sprendimą, kompensavimą, ne vėliau kaip tą pačią dieną, kurią teismui pateikė prašymą priimti preliminarų sprendimą, privalo pateikti nustatyto dydžio užstatą. Tačiau jeigu priimamas preliminarus sprendimas dėl išlaikymo ir paramos arba teismas preliminarų sprendimą priima savo iniciatyva, užstato pateikti nereikia. Teismas nedelsdamas išnagrinėja prašymą priimti preliminarų sprendimą. Jeigu nėra pavojaus, kad įsipareigojimai nebus vykdomi, teismas prašymą dėl preliminaraus sprendimo gali išnagrinėti per 7 dienas nuo jo pateikimo. Teismas sprendimą priima neišklausęs bylos šalių. Priimdamas preliminarų sprendimą, teismas įpareigoja pareiškėją per nustatytą terminą pateikti teismui prašymą iškelti bylą. Teismas taip pat gali nustatyti konkretų preliminaraus sprendimo galiojimo terminą.

Specialių teismo bylų įstatymu (įstatymas Nr. 292/2013, iš dalies pakeistas) reglamentuojama specialių preliminarų sprendimų priėmimo tvarka tais atvejais, kai nepilnamečiu netinkamai rūpinamasi, nepaisant to, ar yra asmuo, turintis teisę globoti vaiką, arba jeigu vaiko gyvenimui, jo įprastam vystymuisi ar kitiems svarbiems interesams kyla didelis pavojus ar jiems pakenkiama. Tokiu atveju teismas preliminariniame sprendime, kurį gali priimti tik gavęs vaikų socialinės ir teisinės apsaugos institucijos prašymą, sureguliuoja vaiko santykius būtinu laikotarpiu ir liepia vaiką perkelti į tinkamą sprendime nurodytą aplinką. Tokiu preliminarium sprendimu vaiką galima laikinai, kol tėvas (motina) dėl rimtų priežasčių negali jo prižiūrėti, perduoti globoti arba pasibaigus tokiam laikotarpiui vaikas gali būti perduodamas globoti prieš įvaikinimą, jeigu tėvai sutiko su įvaikinimu, arba nuspręsti, kad tėvų pritarimas įvaikinimui nereikalingas. Teismas prašymą dėl preliminaraus sprendimo išnagrinėja nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 24 valandas nuo jo pateikimo. Priėmus sprendimą, jis vykdomas nedelsiant, o teismas jį vykdydamas bendradarbiauja su atitinkamomis valdžios institucijomis.

12 Ar galima gauti teisinę pagalbą bylinėjimosi išlaidoms padengti?

Pagal Žyminių mokesčių įstatymą (įstatymas Nr. 549/1991, iš dalies pakeistas) su teismo nepilnamečių globa ir rūpyba susijusioms byloms mokesčiai netaikomi. Tai reiškia, kad pareiškėjas, kuris teikia prašymą, susijusį su tėvų pareigomis ir teisėmis, neprivalo mokėti žyminių mokesčių.

Tam tikromis sąlygomis galima paskirti nemokamą arba už sumažintą mokesčių dirbantį teisinį atstovą. Teismas bylos šalies, kurią teismas gali visiškai arba iš dalies atleisti nuo žyminių mokesčių, prašymu paskiria atstovą, jeigu to reikia, pvz., jos interesams apsaugoti. Prireikus apsaugoti bylos šalies interesus, jai bus paskirtas advokatas. Atstovo paskyrimas turi būti pagrįstas bylos šalies padėtimi (praktiškai tai gali būti sunki finansinė arba prasta socialinė padėtis, tačiau visada būtina atsižvelgti į konkrečias bylos aplinkybes), be to, teisių vykdymas arba apsauga negali būti savavališka arba akivaizdžiai netenkinama. Teisinės pagalbos teikimo tarpvalstybiniuose ginčiuose Europos Sąjungoje įstatymu (įstatymas Nr. 629/2004, iš dalies pakeistas) reglamentuojama galimybė gauti teisinę pagalbą Europos Sąjungos valstybėje narėje vykstančiame teismo procese, kuriame dalyvauja kitoje valstybėje narėje gyvenantis fizinis asmuo. Ši pagalba yra susijusi su teismo proceso nagrinėjimo ir vykdymo etapais.

Teisės specialistų įstatyme (įstatymas Nr. 85/1996, iš dalies pakeistas) nustatytos sąlygos, kuriomis galima prašyti, kad Čekijos advokatūra tiesiogiai paskirtų nemokamą advokatą.

13 Ar galima apskūsti teismo sprendimą dėl tėvų atsakomybės?

Taip, sprendimą dėl tėvų pareigų galima apskūsti. Apylinkės teismai yra pirmosios instancijos teismai, nagrinėjantys su tėvų pareigomis susijusių teisių ir pareigų įgyvendinimo klausimus. Apygardų teismai (arba Prahos savivaldybės teismas) nagrinėja skundus dėl pirmosios instancijos teismų sprendimų. Teismo sprendimą galima apskūsti per 15 dienų nuo rašytinio skundžiamo teismo sprendimo gavimo, nebent toks skundas draudžiamas įstatymu (pvz., skundo negalima paduoti dėl teismo sprendimo, kuriuo patvirtinamas tėvų susitarimas dėl vaiko globos). Taip pat laikoma, kad skundas buvo paduotas laiku net ir pasibaigus penkiolikos dienų terminui, jeigu apeliantas vadovavosi neteisinga apeliacinio teismo pateikta informacija.

Reikėtų pabrėžti, kad kai kurie sprendimai gali būti vykdomi laikinai, todėl vykdyti galima net ir apskūstą sprendimą. Laikinai gali būti vykdomi sprendimai, kuriais nurodoma sumokėti išlaikymą, ir sprendimai, kuriais pratęsiamas auklėjimo priemonės, dėl kurios vaikas laikinai buvo perimtas iš savo tėvų arba kito asmens globos, galiojimas.

14 Tam tikrais atvejais, kad būtų įvykdytas sprendimas dėl tėvų atsakomybės, gali prireikti kreiptis į teismą. Į kokį teismą reikia kreiptis ir kokia tvarka yra taikoma?

Čekijoje teismui reikia pateikti prašymą dėl sprendimo, susijusio su nepilnamečio globa, vykdymo. Sprendimo vykdymui taikoma Specialių teismo bylų įstatyme (įstatymas Nr. 292/2013, iš dalies pakeistas) nustatyta procedūra.

Nepilnamečio gyvenamosios vietos bendrosios kompetencijos teismas turi kompetenciją nagrinėti tokias bylas, t. y. apylinkės teismas (Prahos apylinkės teismas, Brno savivaldybės teismas), kurio jurisdikcijos teritorijoje gyvena nepilnametis, atsižvelgiant į tėvų susitarimą, teismo sprendimą arba kitus lemiamus faktus. Prašyme būtina pateikti visą reikalingą informaciją (nurodyti teisę turinčią šalį ir įpareigotąją šalį, įpareigosios šalies pareigos taikymo sritį ir turinį, taikytinos pareigos įvykdymo terminą ir išsamius duomenis apie vykdytiną dokumentą, t. y. sprendimą, kuris bus vykdomas).

Prieš nurodydamas vykdyti sprendimą, teismas, jeigu mano, kad tam yra pagrįstų priežasčių, ir (arba) jeigu įpareigotoji šalis nebuvo informuota apie pareigos nesilaikymo pasekmes, gali paraginti šalį laikytis sprendimo arba susitarimo ir informuoti ją apie galimybes vykdyti sprendimą skiriant baudas arba atimant vaiką. Teismas taip pat gali prašyti, kad atitinkama vaikų socialinės ir teisinės apsaugos institucija paskatintų įpareigotąją šalį laikytis jai nustatytų įpareigojimų nelaukiant priverstinio sprendimo vykdymo.

Jeigu asmuo nesilaiko jam nustatytų įpareigojimų net ir gavęs teismo nurodymą, teismas nurodo vykdyti sprendimą paskirdamas baudą ir tai gali padaryti keletą kartų. Pavienių baudų dydžiai negali viršyti 50 000 CZK (Čekijos kronų). Kitoms priemonėms, kurios gali būti taikomos teismo nurodymu, priskiriamas susitikimas su tarpininku, pedopsichologijos ekspertu arba aklimatizacijos plano parengimas siekiant palengvinti laipsnišką vaiko ir asmens, turinčio teisę su juo matytis, bendravimą.

Jeigu net ir įgyvendinus nurodytas priemones pareigų nesilaikoma arba iš aplinkybių aiškiai matyti, kad šiuo būdu nebuvo užtikrintas pareigų laikymasis, teismas išimtiniais atvejais priima nutartį vykdyti sprendimą, atimdamas vaiką iš asmens, su kuriuo vaikas pagal susitarimą arba sprendimą neturėtų būti. Sprendimas dėl vaiko atėmimo įpareigotajai šaliai įteikiamas tik jo vykdymo metu.

15 Ką reikia padaryti, kad kitos valstybės narės teismo priimtas sprendimas dėl tėvų atsakomybės būtų pripažintas ir vykdomas šioje valstybėje narėje?

Su tėvų pareigomis susiję sprendimai, kuriuos priėmė Europos Sąjungos valstybių narių teismai, Čekijoje pripažįstami pagal 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančių Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau – Reglamentas Nr. 2201/2003), netaikant jokių specialių procedūrų. Tačiau bet kuris teisėtą interesą turintis asmuo gali kreiptis į teismą prašydamas priimti nutartį dėl sprendimo pripažinimo arba nepripažinimo. Čekijos apylinkės teismai (Prahos apylinkės teismai, Brno savivaldybės teismas) turi kompetenciją nagrinėti tokius prašymus pirmąja instancija. Kompetenciją turi pareiškėjo gyvenamosios vietos bendrosios kompetencijos apylinkės teismas, priešingu atveju kompetenciją turi apylinkės teismas, kurio jurisdikcijos teritorijoje atsirado arba gali atsirasti pripažinimui reikšmingos aplinkybės.

Prieš pradėdamas Čekijoje vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą dėl tėvų pareigų, jis turi būti paskelbtas vykdytinu pagal specialią minėtame Reglamente Nr. 2201/2003 nurodytą procedūrą. Prašymas paskelbti sprendimą vykdytinu pateikiamas kompetentingam Čekijos vietos apylinkės teismui (Prahos apylinkės teismams, Brno savivaldybės teismui). Vietos kompetencija nustatoma pagal Reglamentą Nr. 2201/2003 atsižvelgiant į įprastinę asmens, kurio atžvilgiu siekiama vykdyti sprendimą, gyvenamąją vietą arba vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą; jeigu vykdomo valstybėje narėje nėra tokios gyvenamosios vietos, vietos kompetencija nustatoma pagal sprendimo vykdymo vietą.

Sprendimas dėl bendravimo su vaiku ir pagal Reglamento Nr. 2201/2003 11 straipsnio 8 dalį priimtas sprendimas dėl vaiko grąžinimo remiantis Reglamento Nr. 2201/2003 41 ir 42 straipsniais yra vykdytini kitoje valstybėje narėje netaikant reikalavimo paskelbti juos vykdytinais ir nesuteikiant galimybės prieštarauti sprendimo pripažinimui, jeigu sprendimas buvo patvirtintas kilmės valstybėje narėje naudojant Reglamento Nr. 2201/2003 priede pateiktą standartinę formą. Prie prašymo pripažinti sprendimą arba jo nepripažinti ir paskelbti sprendimą vykdytinu būtina pridėti vieną sprendimo kopiją, atitinkančią jo autentiškumo pripažinimo sąlygas, (pvz., sprendimo dublikatą arba patvirtintą kopiją) ir pažymėjimą pagal 39 straipsnį, kurį išdavė valstybės narės, kurioje buvo priimtas sprendimas, atitinkama institucija, naudodama standartinę Reglamento Nr. 2201/2003 priede pateiktą formą. Jeigu sprendimas buvo priimtas už akių, taip pat būtina pateikti dokumento, kuriuo patvirtinama, kad šalis neatvyko į bylą, kad šaliai buvo įteiktas prašymas pradėti bylą arba kitas panašus dokumentas, arba bet kuris dokumentas, kuriuo patvirtinama, kad atsakovas vienareikšmiškai pritarė teismo sprendimui, originalą arba patvirtintą kopiją. Jeigu dėl už akių priimto teismo sprendimo pažymėjimas arba reikalaujamas dokumentas nepateikiamas, taikoma Reglamento Nr. 2201/2003 38 straipsnio 1 dalyje nustatyta procedūra.

Laikantis minėtame reglamente nustatytų sąlygų, kitoje ES valstybėje narėje priimtų sprendimų su tėvų pareigomis susijusiose bylose vykdymo procedūra yra tokia pat, kaip ir nacionalinių sprendimų vykdymo procedūra. Daugiau informacijos pateikiama atsakyme į 14 klausimą.

16 | Kurį šios valstybės narės teismą reikia kreiptis norint užginčyti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl tėvų atsakomybės pripažinimą? Kokios procedūros taikomos tokiais atvejais?

Su teismo sprendimu susijusi teisių gynimo priemonė (skundas) taikoma sprendimą priėmusiame teisme. Sprendimą dėl teisių gynimo priemonės priima aukštesnės instancijos teismas.

17 Kokios šalies teisė taiko teismas procese dėl tėvų atsakomybės, jei vaikas ar bylos šalys negyvena šioje valstybėje narėje arba yra skirtingų šalių piliečiai?

Su tėvų pareigomis susijusiose bylose taikytina teisė nustatoma pagal 1996 m. spalio 19 d. Konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Bet kokie Čekijai privalomi dvišaliai tarptautiniai susitarimai su kitomis valstybėmis yra viršesni už 1996 m. Konvenciją, išskyrus atvejus, kai pagal 1996 m. Konvencijos 52 straipsnio 1 dalį buvo padarytas pareiškimas (toks pareiškimas padarytas dėl dvišalio Čekijos ir Lenkijos susitarimo, kuriuo užtikrinama 1996 m. Konvencijos viršenybė).

Paskutinis naujinimas: 06/03/2019

Šio puslapio turinį nacionaline kalba tvarko atitinkamos Europos teisminio tinklo kontaktinės įstaigos. Vertimus atliko Europos Komisijos tarnyba. Į kompetentingos nacionalinės institucijos originale įvestus pakeitimus vertimuose gali būti neatsižvelgta. Nei Europos teisminis tinklas, nei Europos Komisija neprisiima atsakomybės ar įsipareigojimų dėl šiame dokumente pateiktos arba nurodytos informacijos arba duomenų. Daugiau informacijos apie už šį puslapį atsakingos valstybės narės autorių teisių taisykles rasite puslapyje „Teisinė informacija“.